

A KSH által mutatott egyik Tükörről

Kedves Kolléganő,

Érdeklődéssel olvastam legújabb, a közgyűjteményekről szóló összeállításukat. Engedjen meg néhány észrevételt.

MÚZEUMOK

A múzeumokkal kapcsolatban először az merült fel bennem, hogy milyen külföldi adatok bizonyítják az egy állampolgárra jutó kb. 3 darabos műtárgyállomány nemzetközi - nem bangladeshi - viszonylatban rendkívül gazdagnak való minősítését. Tényleg, Olaszországhoz, Hollandiához, az Egyesült Királysághoz képest is gazdagok gyűjteményeink? Olvasás közben felmerült bennem az is, hogy vajon szerepel-e összeállításukban az autópálya építkezések folyamán feltárt lelőhelyekről származó és központi gyűjtőhelyre került, emlékeim szerint nagy számú - bár a szám a sajtóban megjelent, de elfelejtettem - tárgy.

Több személyes élményem is van. Egy múzeológus ismerősömtől tudom, hogy a múzeumok állománya néha nemcsak nő, hanem a tárgyak egy része eltűnés (tolvajlás), tönkrementel, értékesítés, régebben bizonyos kötelező "elajándékozások" miatt is csökken. Nem lenne érdektelen egy olyan statisztika közzététele, amely azt mutatná, hogy milyen okokból csökkent az állomány, vagy miért selejtezték, és mi történt a selejtezett állománnyal. Antikváriumokban, galériákban időről időre találkozom közgyűjteményekből származó anyaggal és ezek néha egy időben, nagy számban jelennek meg. Mi történik az ilyen módon feltehetően keletkező bevétellel?

Közismert, hogy a múzeumi látogatók nagy része külföldi. Igen fontos lenne tudni, hogy a >magyarok közül< hányan keresték fel és mely múzeumokat és ez hogyan alakult. Egyáltalán nem mindegy, hogy a múzeumok látogatottságának csökkenése a külföldi vagy a belföldi látogatások csökkenése miatt következett-e be, vagy esetleg a kiállításkínálat alakulása következtében. A különböző múzeumok, mondjuk egy cukrászattörténeti, egy helytörténeti, egy történelmi és egy modern képzőművészeti kiállítás, múzeum közművelődési jelentősége sem egyforma.

Az a tény, hogy a budapesti múzeumokra jutott a látogatások egyharmada, a községi múzeumok pedig 12%-kal részesedtek, talán nem biztos, hogy "mindössze". Ha, mint sejtem, ezen múzeumok alapterülete, gyűjteménye, a gyűjtemények értéke és főleg rendeltetése eleve nem mérhető össze - mondjuk - a Szépművészeti Múzeuméval, akkor nem biztos, hogy érdemes összemérni, mert akkor valaki esetleg azonos hatékonysági kritériumokat akar támasztani velük szemben., majd centralizálni, vagy megszüntetni akar.

Miközben tényként ugyan nem, de munkahipotézisként feltehetőnek tartom, bár ilyen felmérést nem olvastam, hogy >ami a látogatók célját illeti<, a múzeumba járás, a kulturális örökséggel való ismerkedés elsősorban szórakozás, kikapcsolódás, nagyon nem értek egyet azzal, hogy >az országos kultúrpolitikának< is ekként, csak ekként kell a múzeumba járásra tekintenie, hiszen akkor a Magyarország története c. kiállítás megtekintését, ennek hatását, értékét az ország szempontjából ekkor azonosnak kellene tekintenie egy metálkoncertével, vagy egy mámoros diszkólátogatással, esetleg kocsmázással, ami szintén szórakozás,

kikapcsolódás.

A statisztikának olyan képet kellene mutatnia a kormányzat és a népesség számára, amely alapján azok, ha tudnak és akarnak, helyesen dönthetnek. Nincs értékmentes statisztika, az a fajta értékmentesség pedig, amely hallgat az értékekről, valójában azt csempészi az olvasó tudatába, hogy minden egyenértékű, ami aligha igaz.

A külföldi kiállítások száma mellett - hatásukat felmérendő - közzétettem volna a kivitt műtárgyak számát és a kiállítások látogatóinak számát is, amint a külföldi műtárgyak magyarországi kiállításai esetén is.

A muzeális intézmények 6 500 fős munkatársi állományának nagy része nyilván teremőr, jegyszedő, biztonsági alkalmazott, s ezek együtt-tárgyalása a muzeológusokkal nem is kissé nehezíti meg a tisztánlátást.

KÖNYVTÁRAK

Úgy vélem, hogy a könyvtárak nem képesek kielégíteni a kulturális javakhoz való hozzáférés egyenlő esélyének elvét, legfeljebb megfelelhetnek ennek az elvnek. Az intézményhálózat >méretének< csökkenését, a hálózatnak magának a zsugorodását az eufemikus "részben a fenntartó szervezetek tulajdonviszonyainak változása miatt" indoklás helyett célszerű lenne szókimondóbban magyarázni, ha a KSH szavahihetőbb akar lenni, vagy szavahihetőbbnek akar látszani.

Számomra - aki nem ismeri az adatok forrásául szolgáló felvételt - nem egészen világos, hogy az "internethasználat esetszáma" kifejezés mit takar. Tartalmilag ez azon naptári napok száma, amikor valamely egyedileg azonosított olvasó megjelent a könyvtárban, és fellépett a netre, vagy az adott olvasó által megkezdett "session"-ok száma, avagy az általa felkeresett nethelyek száma, vagy az oldalöltések száma? Benne van-e ebben a számban az, amikor a könyvtáros jelentkezett be és keresett valamit az olvasó számára, vagy saját szolgálati vagy magán céljaira?

LEVÉLTÁRAK

Nemrégem jártam egy vidéki város levéltárában, ahol egy épület terveit szerettem volna megtalálni. A levéltárossal beszélgetve kiderült, hogy a "fond" itt egy egy-, vagy több, hosszú, úgy 50 cm-es doboz tartalmát jelenti. Az ezen belüli iratok nincsenek egyedileg nyilvántartva! Emiatt a levéltáros személyes és valamivel megszerezhető jóindulatán múlik, hogy a keresett iratot megkeresi és megtalálja illetve ki-, vagy odaadja-e. A jóindulat jelentőségét egyébként éppen maga a levéltáros hangsúlyozta. A beszélgetésből az is kiderült, hogy már az ő hivatali ideje alatt is tűntek el a szóban forgó épületre vonatkozó tervrajzok illetve dokumentumok, amit ő a legnagyobb természetességgel említett. Másrészt, ezek a tények arra is mutatnak, hogy a "fondok száma" mérőszám, jelenleg a pusztán a levéltáros megítélése szerinti csaknem korlátlan összevonhatóságuk és megoszthatóságuk miatt is, az iratfolyóméternél kevésbé alkalmas a levéltárakban tárolt dokumentáció mennyiségének jellemzésére. Erre a statisztikai szolgálat – akár kiadványában is - felhívhatná a figyelmet.

Mindez arra mutat, hogy a levéltári törvény, és az ellenőrzés sem felel meg annak a célnak az elérésére, hogy a történeti, vagy az államélet és a területi közösségek élete szempontjából értékkel bíró dokumentumok fennmaradjanak illetve megbízható őrizetbe kerüljenek, és ne

legyenek a terepe mondjuk a nemzetközi műkincsforgalom felhajtó ügynökeinek.

A közvélemény pedig sajnos nincs tisztában a levéltárak tartalmával, jelentőségével.

Ugyanakkor véleményem szerint nem az elsősorban a sok kiadásban és példányban megjelenő és nagyrészt szépirodalmi műveket őrző könyvtárak, hanem a hazai történelmet, helytörténetet dokumentáló levéltárak azok, amelyek digitalizálás, megőrzés és felhasználás szempontjából fontosak - nem "az" információs társadalom, hanem az ország népessége szempontjából. A levéltárak száma, mindössze 85, is arra mutat, hogy ezeknek a korábbiakban a jogalkotók nem szántak jelentős szerepet, még akkor is, ha a működő levéltári egységek száma ennél azért magasabb.

Összehasonlításként: csak az U.S. National Archive and Records Administration (NARA) a keletkezett nem-másolati szövetségi kormányzati dokumentumok átlagosan 2%-át archiválva 2001-ben 10,75 milliárd lapnyi iratot őrzött 2000 körül, évente mintegy 100 millió lapot véve állományba. Éppen ez az a terület, ahol az e-ügyintézés terjedése miatt a legtöbb a lehetőség az egyszerű és olcsó archiválásra.

Mindezek miatt én nem tértem volna magyarázat és értékelés nélkül napirendre a levéltári állomány egyetlen év alatti közel egy százalékos csökkenése felett. Vajon - például - nem folytatódott, folytatódik-e a rendszerváltás idején nyilvánosságra került bizonyíték-eltüntetés, a múlt átszabása? Vizsgálták-e valaha, hogy mekkora volt ennek a volumene?

Az mindezekhez képest jelentéktelen, fogalmazásbeli pontatlanság, hogy a Tükör szerint "A levéltárakat egyénileg használó kutatók száma a 2000-es évek közepén 10–11 ezer körül mozgott, majd az elmúlt két évben jelentősen megnőtt, megközelítette a 15 ezret."

Ugyanakkor az e szöveg mellett látható ábra szerint a legutóbbi, 2009. évben a kutatók száma csökkent, tehát az elmúlt két évben a kutatók száma valójában nem megnőtt, hanem jelentősen magasabb volt, mint korábban.

Összességében, az itt időhiány miatt nem említett más megfigyeléseim alapján is úgy vélem, hogy a Tükör talán lehetne kevésbé túlaggregált, formális statisztikusi, hogy az olvasóban az a benyomás keletkezhesen, hogy a Hivatal a fontos és aktuális magyarországi jelenségeket és folyamatokat figyeli meg és azokról a magyar közélet orientálása érdekében számol be.

Üdvözlettel

Dienes István